

Produktivitātes ziņojums: “2020. gada pieredze un galvenie izaicinājumi 2021. gadā”

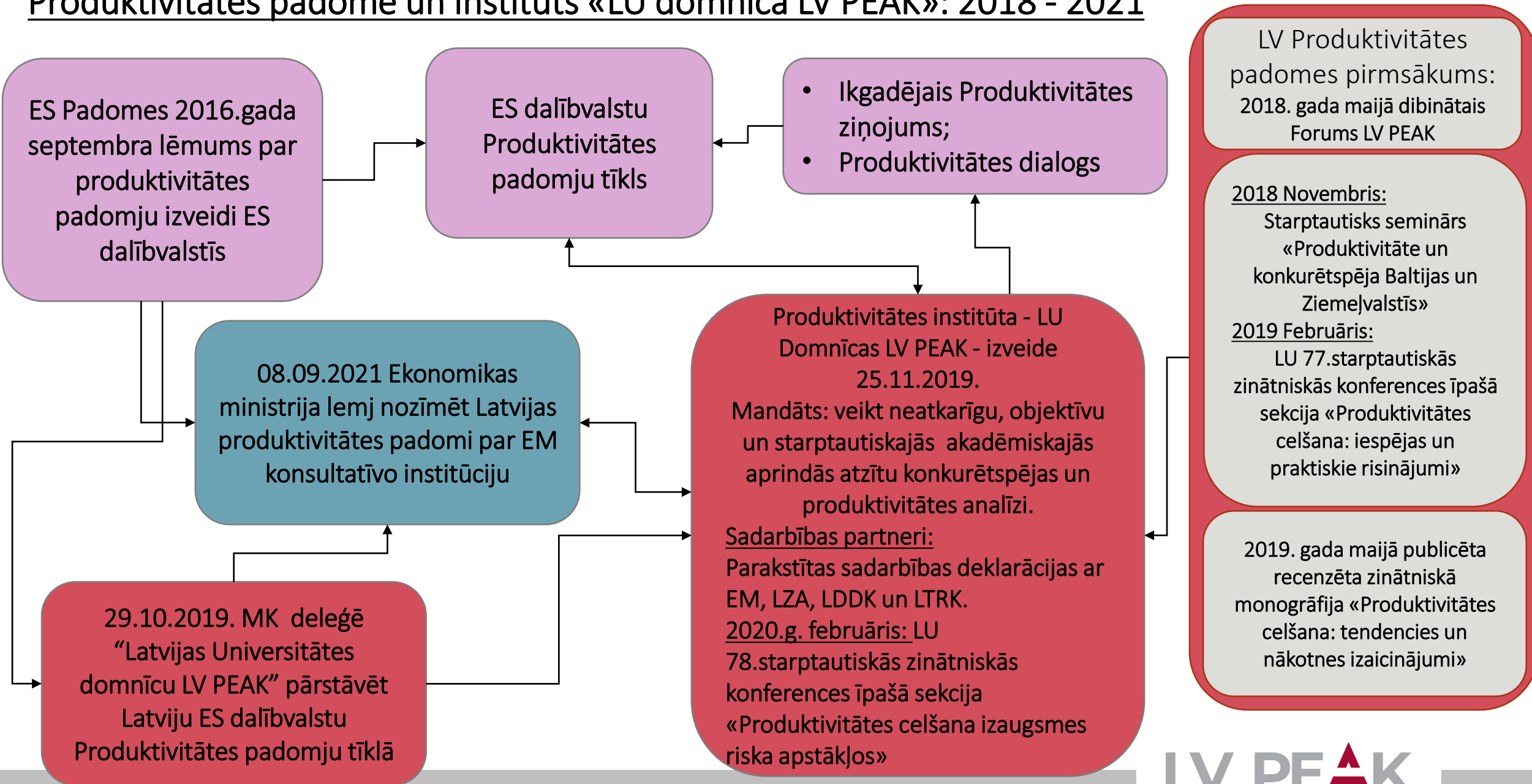
Prof. Inna Šteinbuka, Latvijas Universitātes Produktivitātes zinātniskā institūta
“LU domnīca LV PEAK” direktore

02.12.2021.

Saturs

- ❖ Latvijas Produktivitātes padome un institūts «LU domnīca LV PEAK»: izveide un mandāts
- ❖ Latvijas produktivitātes ziņojums 2020 (LPZ-2020)
- ❖ Latvijas Produktivitātes padomes loma Atveseļošanas un noturības plāna (ANM) novērtējumā
- ❖ Latvijas produktivitātes ziņojums 2021 - «LU domnīca LV PEAK» prioritāte

Produktivitātes padome un institūts «LU domnīca LV PEAK»: 2018 - 2021

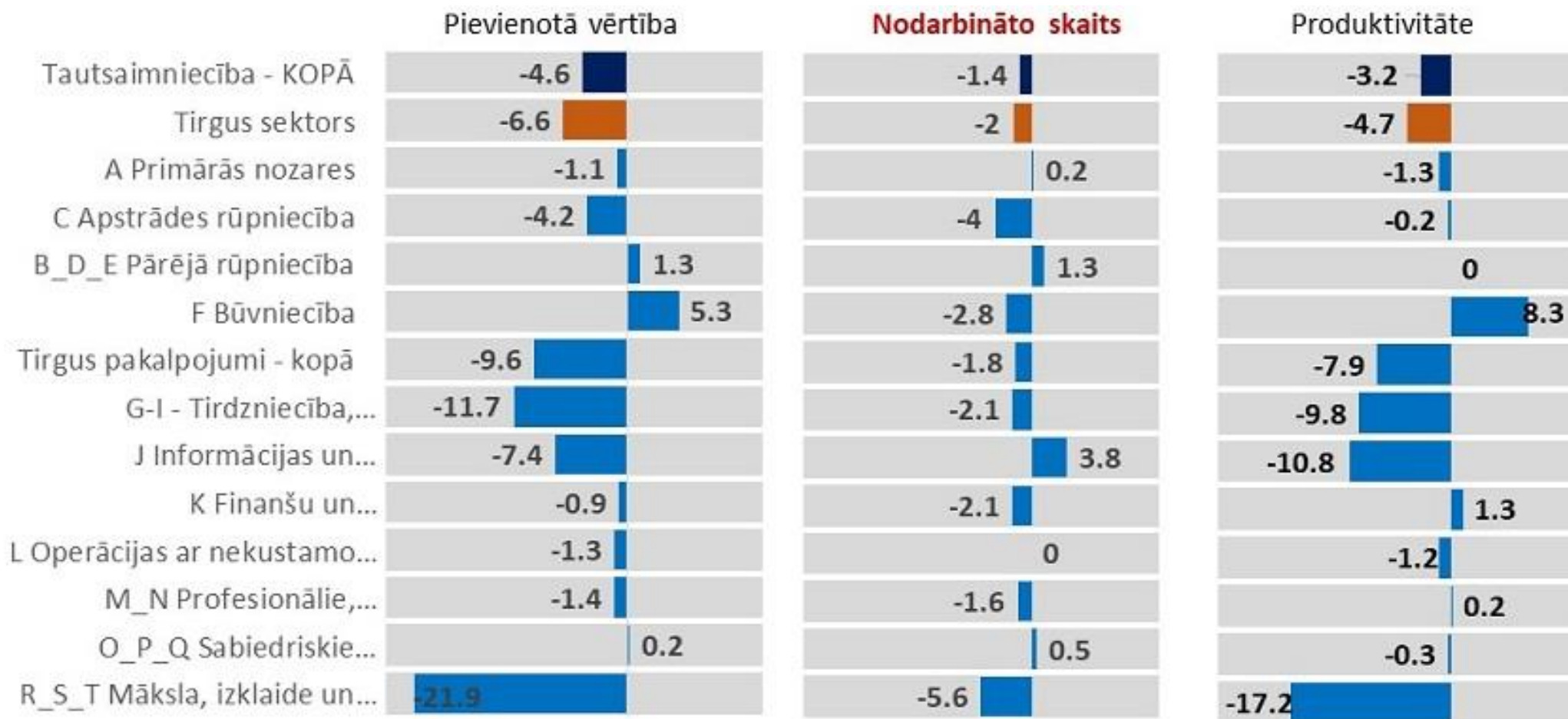
Latvijas produktivitātes ziņojums 2020

- ❖ Latvijas izaugsmes un labklājības atslēgvārds ir konkurētspēja, bet galvenais konkurētspēju veicinošais faktors ir **produktivitāte**.
- ❖ Produktivitātes pieaugums nenozīmē, ka jāstrādā vairāk. **Jāstrādā gudrāk**. Latvijas rūpniecības produktivitātes paaugstināšana ir saistīta ar **tehnoloģisko modernizāciju un inovācijām**, spēju paplašināt dalību globālajā vērtību ķēdēs un paaugstināt darbaspēka kvalifikāciju.
- ❖ Latvijas vēsturē pirmais produktivitātes ziņojums, kas tika izstrādāts atbilstoši EK standartiem, ir tapis tieši COVID-19 izplatības apstākļos. **Kāpēc produktivitātes “renesanse” tieši tagad ir īpaši svarīga?**
- ❖ **Lai panāktu izrāvienu pēc krīzes**, valstij nepieciešams ieguldīt mērķtiecīgi lielus finansiālos līdzekļus produktivitātes celšanā, lai tautsaimniecība kļūtu konkurētspējīgāka. Tas nozīmē, ka valsts, veicot atbalsta pasākumus ekonomiskā potenciāla saglabāšanai, palīdz flagmaņu uzņēmumiem ar augstu pievienoto vērtību, kā arī strauji augošajiem inovatīvajiem uzņēmumiem stiprināt vai vismaz saglabāt veikspēju un eksportspēju.

Produktivitātes dinamika nozarēs laika griezumā ir dažāda, pie tam atkarīga ne tikai no izaugsmes cikla un citiem faktoriem, bet arī pielietotās aprēķinu metodoloģijas

Produktivitātes izmaiņu tempi Latvijas tautsaimniecības nozarēs Covid-19 krīzes ietekmē
(2020.gada 1.pusgads pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos)

aprēķins pēc
nodarbināto
skaita

Produktivitātes izaicinājumi

- ❖ Vidējais gada produktivitātes pieaugums 2000.-2019.gadā 4%.
- ❖ Spēcīgs produktivitātes pieaugums pakalpojumu jomā, bet tieši pakalpojuma nozares smagi cietušas Covid-19 krīzē un izrāvienu nenodrošinās.
- ❖ Dinamisks IT nozares pakalpojumu eksports.
- ❖ Investīciju līmenis tuvojas ES vidējam līmenim.

- ❖ Zema produktivitāte uz vienu nodarbināto (zemāka tikai Rumānijā un Bulgārijā). 2019. gadā produktivitātes līmenis Latvijā = ½ no ES vidējā līmeņa.
- ❖ Lēns ražīguma pieaugums apstrādes rūpniecībā, 2019. gadā aptuveni 40% no ES vidējā līmeņa, kas krietni atpaliek no pārējām Baltijas valstīm.
- ❖ Zems eksporta īpatsvars IKP, zema augsto tehnoloģiju produktu daļa eksportā.
- ❖ Zemi ieguldījumi pētniecībā un attīstībā.

Kritēriju izstrāde uzņēmumiem valsts atbalsta saņemšanai

Kāpēc nepieciešams atbalsts?

- ❖ Ja Covid-19 slimība izrādīsies noturīga:
 - ✓ pieaugs spriedze, nosakot atbalsta nepieciešamību uzņēmumiem
- ❖ Valsts atbalsta pasākumiem vajadzētu uzlabot ilgtermiņa produktivitāti:
 - ✓ Atbalstu nevajadzētu saņemt «zombiju» uzņēmumiem, kuri nevar darboties bez pastāvīgas valsts iejaukšanās.

Kādiem uzņēmumiem būtu jāsaņem valsts atbalsts?

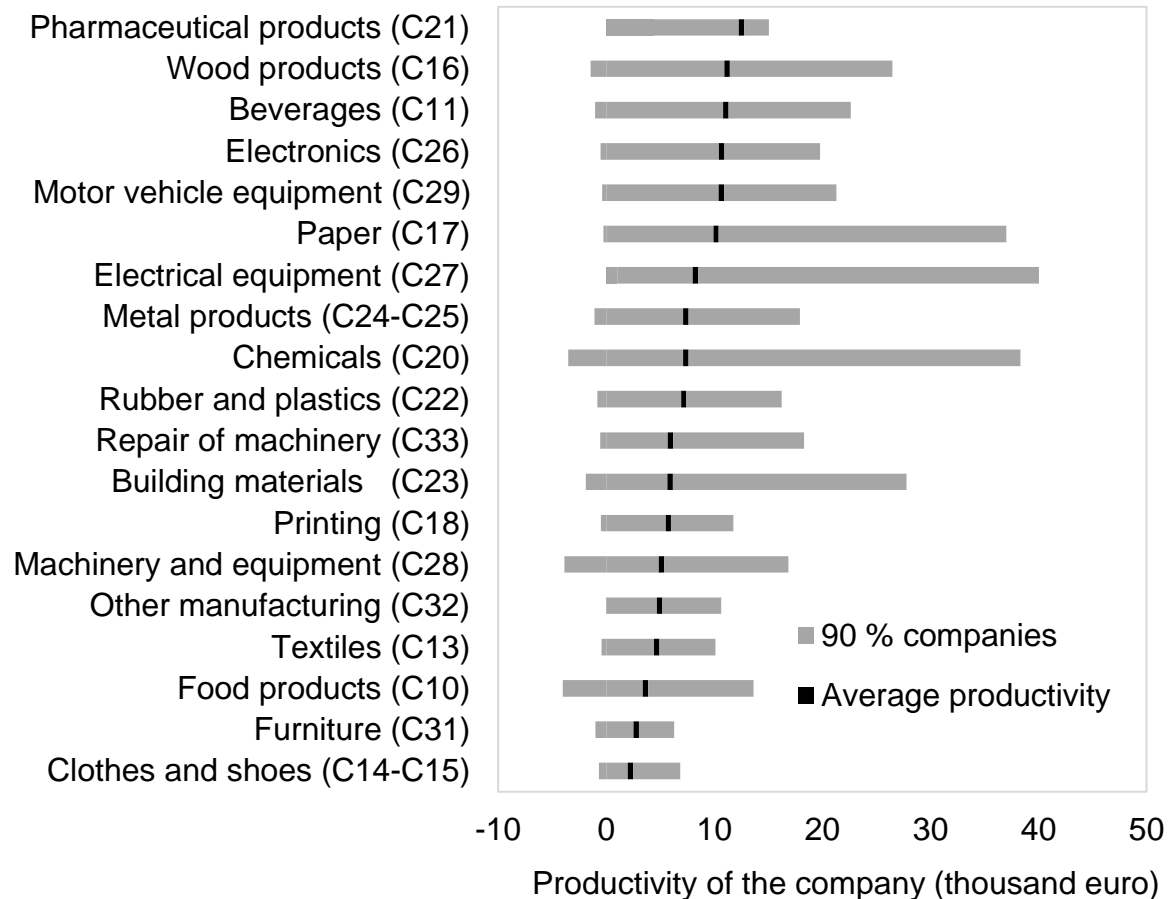
- ❖ Nepieciešams pamatot atbalsta sniegšanas kritērijus Latvijas uzņēmumiem
- ❖ Kritērijus varētu uzlikt kā papildu “filtru” līdzekļu piešķiršanas pamatojumam

Galvenais datu avots

- ❖ ORBIS mikrodati:
 - ✓ 167 tūkstoši Latvijas uzņēmumu (ekonomiski aktīvi vismaz vienu gadu no 2011. līdz 2018. gadam).

Milzīgas produktivitātes variācijas uzņēmumu grupās => piederība noteiktai grupai negarantē augstu produktivitāti uzņēmumā

Ražošanas uzņēmumu produktivitātes izmaiņas
pa apakšnozarēm (Latvija; 2015.-2018. gada vidējais rādītājs)

Tika izslēgti uzņēmumi ar nenormāli augstu vai zemu produktivitāti.

- ❖ Uzņēmuma produktivitāte korelē ar tā lielumu, vecumu un atrašanās vietu tuvāk lielajām pilsētām; saistīta arī ar nozari;
- ❖ Šie faktori izskaidro tikai 19% no produktivitātes atšķirībām. Novērotas milzīgas produktivitātes izmaiņas katrā uzņēmumu grupā.
- ❖ Ir uzņēmumu ar ļoti noturīgu produktivitāti: piemēram, 15 visproduktīvākie ražošanas uzņēmumi 2018. gadā bija ļoti produktīvi arī 2013. – 2017. gadā
- ❖ => Produktivitātes kritērijiem jābūt vēršiem nevis uz uzņēmumu grupām, bet gan uz **konkrēta uzņēmuma neseno pagātnes produktivitāti.**

Trīs kritēriji, lai uzņēmumi saņemtu valsts atbalstu

1. Vidējā termiņā uzņēmums ir spējis sasniegt augstāku produktivitāti nekā citi līdzīgi (tāda paša lieluma un vecuma grupā, tajā pašā nozarē un atrašanās vietā) uzņēmumi *:

- ✓ valsts atbalsts netiek tērēts neproduktīvu uzņēmumu saglabāšanai;
- ✓ ņemti vērā objektīvie zemas produktivitātes iemesli: nediskriminē mazos uzņēmumus lauku apvidos.

2. Uzņēmums pieder uzņēmumu grupai ar lielu izdzīvošanas varbūtību:

- ✓ valsts atbalsts netiek tērēts uzņēmumiem, kas drīzumā varētu tikt slēgti;
- ✓ vēsturiski visaugstākā izdzīvošanas varbūtība ir acīmredzama ražošanā, kā arī vecākiem uzņēmumiem, kuros strādā vairāk nekā 10 darbinieki.

3. Nozīmīga uzņēmuma saimnieciskās darbības daļa tiek veikta apgabalos ar augstu bezdarba līmeni:

- ✓ ņemtas vērā zīmīgās darba tirgus atšķirības starp pašvaldībām;
- ✓ ļauj politikas veidotājiem par prioritāti izvirzīt darba saglabāšanu apgabalos, kur bezdarbs ir visaugstākais.

Nepieciešami turpmāki pētījumi: papildu kritēriji saistībā ar eksporta spējām, inovācijas darbībām utt.

LPZ-2020 galvenie secinājumi

- ❖ Produktivitātes atdzimšana ir galvenais konkurētspējas un izaugsmes faktors ilgtermiņā.
- ❖ Lai palielinātu produktivitātes pieaugumu, nepieciešamas reformas un mērķtiecīgi ieguldījumi:
 - ekonomikas stabilizācijā īstermiņā
 - ekonomikas transformācijā vidējā termiņā un ilgtermiņā.
- ❖ Lai iesaistītos zināšanu ietilpīgās globālās vērtību ķēdēs, Latvijas uzņēmumiem ir nepieciešamas spēcīgas prasmes, augsta inovācijas spēja un efektīva resursu izmantošana.
- ❖ Nākotnes scenāriji paredz tehnoloģisko faktoru, ražošanas efektivitātes, inovācijas un digitālās transformācijas priekšrocības. Paātrinātajā izaugsmes scenārijā ekonomikas izaugsme 2021. - 2024. gadā var sasniegt 5,3% gadā.
- ❖ Latvijas Produktivitātes padomes proaktīva loma Atveseļošanas un noturības plāna sagatavošanā.

LPZ-2020: veiksmes stāsts

Produktivitātes ziņojuma galvenie secinājumi, īpaši par produktivitātes veicinošiem kritērijiem, 2020.gada 10.decembrī tika prezentēti ES Produktivitātes padomju un Ekonomikas politikas komitejas kopējā sanāksmē un izraisīja patiesu interesi no dalībvalstu kolēģiem. EK nolēma publicēt Latvijas produktivitātes ziņojumu savā mājas lapā:

- ❖ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/national-productivity-boards/latvias-national-productivity-board-university-latvia-think-tank-lv-peak_en
- ❖ <https://www.em.gov.lv/lv/produktivitate-konkuretspeja>
- ❖ <https://www.lvpeak.lv/latvijas-produktivitates-padome/latvijas-produktivitates-zinojums-2020/>

Latvijas Produktivitātes padomes loma Atveseļošanas un noturības plāna novērtējumā

Fiskālās Disciplīnas Padome sadarbībā ar Latvijas produktivitātes padomi LV PEAK izveidoja ekspertu paneli, lai veiktu Atveseļošanas un Noturības mehānisma (ANM) plāna novērtējumu. Ekspertu paneļa mērķis bija apzināt ANM plāna makroekonomisko un fiskālo ietekmi un novērtēt iekļauto reformu un projektu atbilstību ANM plānā definētajiem uzdevumiem un prioritātēm.

ANM makroekonomiskas ietekmes izpētei tika izmantota makroekonomisko rādītāju analīze un modelēšana. **Par pamatu vidēja termiņa izaugsmes scenāriju aprēķiniem ir izmantota Latvijas Produktivitātes ziņojuma 2020 metodoloģija.**

ANM ir būtiska loma paātrinājuma scenārija īstenošanā

- ❖ ANM līdzekļi ir ļoti vērtīgs resurss, taču ekonomisko izrāvienu Latvijai nesīs tikai tad, ja šī nauda tiks efektīvi ieguldīta. **Ir svarīgi panākt, lai ANM līdzekļi nepārvērstos neefektīvos projektos.** Latvijas sabiedrībai ir tiesības zināt, kur un pēc kādiem kritērijiem nauda tiek ieguldīta.
- ❖ Lai īstenotos LPZ-2020 izstrādātais paātrinājuma scenārijs, nepieciešams gudri ieguldīt publiskos līdzekļus ekonomikas kapacitātes noturēšanai īstermiņā un ekonomikas transformācijas pasākumiem vidējā un ilgtermiņā.
- ❖ ANM ir būtiska loma paātrinājuma scenārija īstenošanā. ANM sastāda aptuveni 10% no Latvijai visiem pieejamajiem publiskajiem līdzekļiem nākamajos 7-8 gados vai 6,7% no 2020.gada IKP apjoma. Vienlaikus jāatzīmē, ka ANM ir tikai viens no publisko līdzekļu pieejamajiem avotiem nākamajos 7-8 gados un tāpēc to ir jāvērtē kontekstā ar citām investīcijām.
- ❖ ANM investīcijas ietekmi ir jāvērtē sinerģijā ar citiem ieguldījumu veidiem, piemēram, ES struktūrfondu un Rail Baltica investīcijām.

ANM ietekme uz produktivitāti un riski

- ❖ ANM plānam ir pozitīva ietekme uz produktivitāti un tas samazina investīciju plaisu. Produktivitātes kāpumu lielā mērā noteiks ANM investīciju struktūra. Produktivitātes palielināšanai būtiska nozīme ir ieguldījumiem P&A un jauno tehnoloģiju attīstībai, kas veido vien 5% no kopējām ANM investīcijām.
- ❖ Viens no būtiskākajiem ANM īstenošanas riskiem ir saistāms ar būvniecības nozares “pārkaršanu”. Tāpēc ir būtiski noteikt, kā tas ietekmēs darbaspēka un būvmateriālu izmaksas. 2021.g. septembra dati, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi liecina, ka būvmateriālu cenas pieauga par 14,4%, izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai pieauga par 6,2%, bet strādnieku darba samaksa pieauga par 5%.

ANM stratēģijas trūkums

- ❖ Pārāk daudz līdzekļu paredzēts ieguldīt infrastruktūrā. Infrastruktūras projekti nodrošina spēcīgu impulsu ekonomiskai aktivitātei. Tomēr lielāks efekts ir panākams **stratēģiski ieguldot** pieejamos publiskos finanšu līdzekļus, lai stimulētu ekonomikas transformāciju uz augstāku pievienoto vērtību.
- ❖ Redzot, ka nākotnē darba tirgū vēl vairāk saasināsies **darbaspēka nepietiekamības problēma**, ir nepieciešams stiprināt pieaugušo izglītības sistēmu, lai nodrošinātu darbaspēka pāreju no neproduktīvām jomām uz augošām nozarēm. Tas veicinās Covid-19 negatīvo seku mazināšanu un tautsaimniecības produktivitātes līmeņa paaugstināšanā. Saistībā ar ANM, būtu apsverama iespēja palielināt ieguldījumu daļu cilvēkkapitāla attīstībā.

Produktivitātes ziņojums 2021 - LV PEAK prioritāte

- ❖ Konferences "Produktivitātes dialogs – 2021" rezultātu apkopojums
- ❖ Latvijas produktivitātes padomes rekomendācijas politikas veidotajiem
- ❖ Secinājumi un rekomendācijas - pamats LPZ-2021 finalizēšanai
- ❖ Latvijas produktivitātes ziņojuma - 2021 iesniegšana Ekonomikas ministrijai un Eiropas Komisijai 2022.g. janvārī

LU domnīcas LV PEAK mājaslapa:

<https://www.lvpeak.lu.lv/>

